

Chùa Vĩnh Nghiêm góc nhìn từ sân trước (năm 1989) [Nguồn: Thang Xuan Nguyen Arch]

ĐẶC ĐIỂM KHÔNG GIAN VĂN HOÁ KIẾN TRÚC CHÙA VIỆT Ở NAM BỘ

THS.KTS **TRẦN ĐĂNG LỘC PHÚ** | TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ TP HCM (HUTECH)

Tóm tắt

Tại trung tâm TP HCM có hai ngôi tự viện được hình thành và xây dựng vào cùng một khoảng thời gian, quy mô tương đối giống nhau và đều được hai KTS tài năng thời bấy giờ thiết kế, đó chính là chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự. Hai ngôi chùa này đều thuộc dòng phái Bắc truyền. Thêm vào đó, yếu tố về văn hóa lịch sử giống nhau vì thế đã làm cho hai ngôi chùa này có nhiều nét tương đồng trong kiến trúc và đặc trưng văn hóa. Tuy nhiên, mỗi ngôi chùa cũng có nhiều đặc điểm yếu tố riêng biệt mang giá trị văn hoá của vùng đất này.

ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong tiến trình hình thành và phát triển của vùng đất Nam Bộ, kiến trúc chùa là loại hình được xem là đặc trưng tiêu biểu cho nét đẹp văn hóa, văn minh tại đây. Qua nghiên cứu về kiến trúc chùa Nam Bộ cùng với việc tham gia các hoạt động tôn giáo và được tham quan tìm hiểu hình thức kiến trúc chùa tại miền Nam, tác giả nhận thấy những đặc điểm văn hóa tiềm tàng trong kiến trúc thuộc vùng đất này. Từ hệ thống tư liệu công trình nghiên cứu đã có như “Chùa Việt” của Trần Lâm Biền hay “Kiến trúc đình chùa Nam Bộ” của Phạm Anh Dũng kết

hợp với tư liệu khảo sát hiện trạng để vận dụng vào so sánh trường hợp chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự. Công trình nghiên cứu có cái nhìn chung về tổng thể của vùng đất Nam Bộ, bên cạnh đó cũng có các nghiên cứu riêng cho từng chủ thể này qua các luận văn hay tạp chí khoa học. Hai ngôi chùa này được xây dựng vào cùng thời điểm trong cùng một bối cảnh xã hội miền Nam thời bấy giờ và khoảng cách địa lý cách nhau không xa, liệu sẽ có những điểm gì tương đồng hay khác nhau trong quá trình hình thành, phát triển dưới nhiều góc độ về văn hóa, tâm linh và kiến trúc? Bài viết thảo luận về

Abstract

In the center of Ho Chi Minh City, two monastic complexes emerged and were constructed in approximately the same period, with relatively similar scales. Both were designed by talented architects of their time, namely Vĩnh Nghiêm Pagoda and Việt Nam Quốc Tự Pagoda. These two pagodas both belong to the Northern school of Buddhism. Furthermore, they share common historical and cultural influences, which have resulted in a significant resemblance in their architectural styles and cultural characteristics. Nevertheless, each pagoda also possesses distinct features that hold cul-

nững nét đặc trưng trong kiến trúc Nam Bộ từ góc nhìn so sánh trường hợp chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự.

ĐẶC ĐIỂM NỔI BẬT CỦA KIẾN TRÚC CHÙA NAM BỘ

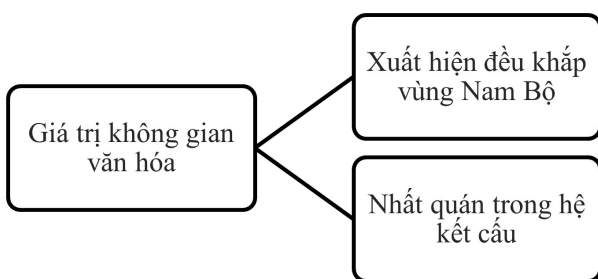
Trong giới hạn nghiên cứu của đề tài, thời gian từ nửa thế kỷ XX đến nay, địa điểm nghiên cứu là khu vực Sài Gòn xưa và nay là TP HCM, đối tượng nghiên cứu chính là hai chủ thể chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự. Bên cạnh đó tìm hiểu văn hóa truyền thống Việt Nam vùng Nam Bộ và kiến trúc chùa - một bộ phận tiêu biểu của vùng văn hóa này.

Kiến trúc chùa trong không gian văn hóa Nam Bộ

Khi dân Việt di cư lần đầu đến Nam Bộ, ngoài hành trang là vật chất, họ còn mang theo tín ngưỡng tâm linh, đạo lý nhân nghĩa, giáo lý bình đẳng và tư tưởng giải thoát của Đạo Phật. Chính những nhu cầu tâm linh đó đã hình thành nên các am tự, phật tự và trở thành chùa, tịnh thất, tịnh xá, tu viện,... ngày nay. Chùa Việt đã nhanh chóng có mặt khắp mọi nơi trên toàn Nam Bộ cùng với bước chân khai phá của con người. Vào thời kỳ kiến trúc hiện đại, phong cách miền Nam đã thay đổi rất nhiều và có sự giao thoa của văn hóa phương Tây cùng với sự tham gia của các KTS được đào tạo chính quy để thực hiện họa đồ cho công trình, kết hợp với sự thay đổi của công nghệ và kỹ thuật xây dựng, kiến thức kiến trúc thuần gỗ dần dần bị phá vỡ, thay vào đó là các loại hình khung sườn bê tông cốt thép theo xu hướng của kết cấu hiện đại. Chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự cũng được xây dựng theo hình thức kết cấu này.

Chùa Vĩnh Nghiêm được KTS Nguyễn Bá Lăng thiết kế và khởi công vào năm 1964 với kiểu thức kết cấu bê tông cốt thép hiện đại nhưng vẫn giữ hình thức mái theo kiến trúc truyền thống. Công trình có tầng trệt, một lầu và mái. Cũng trong thời gian đó KTS Ngô Viết Thụ thiết kế chùa Việt Nam Quốc Tự cũng theo kiểu thức này.

Giá trị văn hóa kiến trúc trong kiến trúc chùa Nam bộ thể hiện qua giá trị ở môi trường - cảnh quan và cấu trúc chức năng - kỹ thuật xây dựng. Để ứng phó với không khí nóng ẩm của vùng đất này, kiến trúc chùa thường thoáng đảng, nhiều cửa, mái ngói thoải, tán đá cao, môi trường ít gió bão nên bộ khung sườn thường mảnh khảnh và giản đơn. Tuy nhiên đối với hai công trình mà đề tài xét đến có bộ khung chắc chắn và gợi lại hình ảnh của kết cấu gỗ. Về không gian chức năng đối với chùa Nam Bộ xưa thường hạn chế, được phân bố vừa đủ cho các nhu cầu sinh hoạt cộng đồng tối thiểu nhưng chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự lại được thiết kế không gian chức năng đầy đủ, đa năng, đảm bảo các hoạt động sinh hoạt tâm linh tôn giáo.

Mô hình kiến trúc Việt Nam Quốc Tự năm 1964 do KTS Ngô Viết Thụ thiết kế
[Nguồn: Designs VN]

Chùa Vĩnh Nghiêm (năm 1969) [Nguồn: ManhHai.Flickr.com]

Kiến trúc chùa Nam Bộ hầu hết được kiến tạo bởi công sức, tình tài tình vật, tư duy và sáng tạo của người dân Nam Bộ, vậy nên chúng mang tính chất dân gian rất cao: các hình thức trang trí như sơn son thếp vàng, hoa văn kỹ hà ít xuất hiện; đa số sử dụng vật liệu địa phương hoàn toàn giống với những ngôi nhà của người dân Nam Bộ. Ngoài ra, “thợ

cải” là một người trong giới bình dân mà đôi khi trong sáng tạo nghệ thuật họ cũng không lường hết được các giá trị tiềm ẩn trong tác phẩm kiến trúc mà do chính họ tạo ra.

Giá trị ấy chỉ do công chúng cảm nhận được khi sử dụng. Đối với hai ngôi chùa trong phạm vi nghiên cứu, tính dân

Các diện tường của chánh điện [Nguồn: Thang Xuan Nguyen Arch]

Hệ cửa chính vào chánh điện [Nguồn: Tác giả]

gian được nâng lên một tầng cao mới, tinh vi hơn, được chọn lọc và sử dụng tinh tế hơn. Cụ thể với kiến trúc nhiều đơn nguyên, sử dụng vật liệu hiện đại, nhưng chùa Vĩnh Nghiêm vẫn cho người viếng thăm một cảm giác tĩnh lặng và cổ kính với hoài niệm về một ngôi chùa truyền thống. Chính là vì KTS tài hoa kết hợp được những nét xưa cũ, hòa quyện trong cảnh quan và mái cong duyên dáng của chùa không bị vật liệu bê tông thô cứng lấn áp.

Về tổ hợp không gian trong kiến trúc chùa Nam Bộ thường gắn liền với chức năng sử dụng. Ngoài nơi thờ Phật, thờ Bồ tát, thờ bá tánh còn kết hợp thêm các chức năng hoạt động tôn giáo và hoạt động xã hội. Từ ngôi “am tự” bằng tranh mang kiểu mặt bằng “chữ nhật” sử dụng cho nhu cầu thuần tín ngưỡng ban đầu, chuyển sang tổ hợp mặt bằng “chữ nhật” kết hợp thêm chức năng giảng đường, trai đường và không lâu sau đó biến sang tổ hợp mặt bằng “chữ tam” để sử dụng “phức hợp” và gần đây (từ giữa thế kỷ XX) xuất hiện dạng “lầu” nhằm đáp ứng nhu cầu sử dụng phức tạp. Việt Nam Quốc Tự cũng không ngoại lệ. Khi thiết kế, KTS Ngô Viết Thụ sử dụng tầng lầu cùng tổ hợp các khối gần nhau để đa dạng hóa, đáp ứng đầy đủ mục đích sử dụng.

Tuy nhiên, trải qua nhiều biến cố lịch sử, Việt Nam Quốc Tự đã không hoàn thành được như mô hình dự kiến ban đầu. Sự tranh đấu liên tục của giáo hội lúc bấy giờ chống ngoại bang đòi độc lập tự do cho đất nước nên chưa xây dựng ngôi chùa theo đồ án và sau ngày đất nước hoàn toàn giải phóng 1975, khoảng thời gian 10 năm chùa bị hoang phế nên nhà nước tạm thời trưng dụng. Năm

1993 chùa được trùng tu và tôn tạo nhiều hạng mục trong đó có tòa tháp 7 tầng vẫn còn tồn tại cho đến ngày nay. Năm 2014, chùa được xây dựng mới hoàn toàn và điều đặc biệt là chùa vẫn giữ được nét truyền thống của người Việt. Công năng sử dụng dạng “lầu” với quy mô 5 tầng. Tầng hầm với diện tích 7.850m², dùng làm bãi đỗ xe ô tô và xe máy. Tầng 1 là nơi bố trí hội trường với diện tích 730m² có sức chứa 1.000 chỗ ngồi và hành lang để mở rộng chỗ ngồi có thể lên tới 3.000 người. Tầng 2 là khu văn phòng với diện tích 885m². Tầng 3 gồm 15 phòng Tăng với tổng diện tích 580m², khu nhà vệ sinh. Tầng 4 gồm chánh điện và hậu Tổ với tổng diện tích 2.167m², trong đó khu thờ Phật có diện tích 1.081m² với sức chứa khoảng 1.500 người. Xét về công năng sử dụng giữa các chùa Nam Bộ, tuy có khác nhau nhưng quá trình biến chuyển lại có sự tương đồng nhau.

Như vậy, xét về không gian văn hóa, có thể xem kiến trúc chùa Nam Bộ là một trong các bộ phận văn hóa có giá trị.

Kiến trúc chùa biểu hiện qua đặc điểm văn hóa

Đặc điểm văn hóa biểu hiện qua quy hoạch chùa Nam bộ từ sau năm 1945, vị trí xây dựng chùa thường được chọn đi cùng với sự phát triển của đô thị. Điều đó đồng nghĩa với việc tiến gần đến trung tâm của khu dân cư. Chùa không chỉ mang chức năng thuần túy tín ngưỡng mà còn kết hợp chức năng kinh tế, văn hóa, xã hội,... Đặc biệt nhất là trở thành trung tâm tổ chức, lãnh đạo Phật giáo theo nhu cầu hiện đại.

Chùa Vĩnh Nghiêm và Việt Nam Quốc

Tự được xây dựng ở vị trí trung tâm của khu dân cư tại quận 3 và quận 10 của TPHCM. Ngoài chức năng tâm linh tín ngưỡng thì nơi đây còn tổ chức các bếp ăn tình nguyện, bếp chay ẩm thực, đồng thời là trụ sở của lãnh đạo giáo hội và còn nhiều chức năng khác.

Trước kia, văn hóa của người dân Nam Bộ thường chọn hướng Nam để xây cất nhà cửa, đặc tính đó cũng được chọn để xây dựng các ngôi chùa vào thời kỳ đó. Tuy nhiên, vì sự phát triển của các đô thị hiện đại, nhất là ở TPHCM đất chật người đông thì việc đó dần trở nên khó khăn. Tổng mặt bằng của chùa đã bị phá vỡ. Sự kế thừa lịch sử cần phải có yếu tố “thẳng cánh, danh lam” hay “sân đình, hồ nước” trong quy hoạch xây dựng chùa, vì thế các KTS khi thiết kế các ngôi tự viện luôn đặt yếu tố cây xanh lên bố trí mặt bằng đầu tiên. Mặc dù khiêm tốn nhưng nếu tận dụng tốt không gian cây xanh thì cũng có thể mang lại hiệu quả. Việt Nam Quốc Tự sau khi cải tạo theo phương án mới nhất thì việc tận dụng không gian cây xanh được thực hiện tối đa.

Với quy hoạch mặt bằng như thế, từ khoảng giữa thế kỷ XX trở về sau này, việc bố trí theo phong thủy tọa sơn hướng thủy hay tọa Bắc hướng Nam hầu như không còn như trước, bị phá vỡ bởi quy hoạch của đô thị và khu dân cư.

Đặc điểm văn hóa biểu hiện qua tổ hợp không gian kiến trúc bên ngoài là cảnh quan, sân vườn, cổng tam quan, mộ tháp. Với tập quán sống gần gũi, gần gũi và nương mình vào thiên nhiên, hầu hết các chùa tại Nam Bộ giai đoạn trước đều có sân vườn, cây cao bóng cả,

CÔNG TAM QUAN	CHÙA VĨNH NGHIÊM	CHÙA VIỆT NAM QUỐC TỰ
		
	Xây dựng năm 1964	Tôn tạo lại năm 2014
	- Cổng được xây dựng bằng BTCT + mái ngói vẩy cá. - Theo dạng tứ trụ, có hai tầng mái che phủ cột. - Màu sắc trắng ngà và nâu vàng. - Kết cấu BTCT đỡ mái ngói vẩy cá. - Cánh cổng bằng sắt hoa văn hoa sen.	- Cổng được xây dựng bằng BTCT + mái ngói âm dương - Theo dạng tứ trụ, có mái ngói nằm giữa các trụ. - Màu trắng ngà, vàng đồng. - Kết cấu BTCT kết hợp kết cấu gỗ đỡ mái. - Cánh cổng bằng sắt màu vàng đồng, hoa văn chữ vạn và hoa sen.
	- Hai ngôi chùa được xây dựng theo phong cách của chùa cổ miền Bắc tuy nhiên đã có những thay đổi theo thiết kế của KTS để phù hợp với văn hóa và khí hậu cũng như tín ngưỡng tâm linh của người dân Nam Bộ. - Cổng tam quan có mục đích điều tiết dòng người lưu thông vào chùa một cách thông suốt, không bị tắc nghẽn. - Về mặt ý nghĩa của cổng tam quan: có nhiều cách giải thích khác nhau trong đó nổi bật lên 2 ý là Tam Minh và Tam quan. Trong đó Tam Minh bao gồm: Túc mạng minh, Thiên nhãn minh và Lưu tận minh. Tam quan bao gồm: Không quan, Trung quan và Giải quan. - Ngoài ra còn có các ý nghĩa khác như là 3 là số lẻ, số của sự thay đổi, vận động và phát triển. 3 cũng biểu thị cho Tam giới (Dục giới – Sắc giới – Vô sắc giới). 3 cũng biểu trưng cho Tam bảo (Phật – Pháp – Tăng).	

Bảng so sánh chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự (Cổng tam quan)

cây ăn trái, vườn hoa. Về sau vì quỹ đất không còn nhiều nên sân vườn cảnh quan thường hạn chế, đặc biệt là ở khu vực TPHCM. Đối với cổng tam quan của chùa, ở Nam Bộ xưa có một nguồn gốc tín ngưỡng địa phương là tránh đâm thẳng vào bàn thờ hay Phật điện vì thế cổng lúc bấy giờ là cổng nhị quan còn ở giữa thường là bức bình phong. Một ví dụ điển hình đó chính là chùa Giác Lâm (TPHCM). Còn trường hợp chùa Vĩnh Nghiêm thì vẫn đúng là cổng tam quan tuy nhiên để không thoát ly tín ngưỡng của người Nam Bộ, chùa lại đặt thêm một khuôn viên đài Quan Âm án ngữ trước Chánh Điện, điều này cho thấy sự tinh tế, vừa là văn hóa truyền thống vừa đậm nét dân gian. Hầu như các chùa tại Nam Bộ trong thời hiện đại này đều áp dụng lối bố trí này, điều này cho thấy được sự công nhận từ đông đảo quần chúng và giới tu sĩ.

Đặc điểm văn hóa biểu hiện qua giải pháp mặt bằng kiến trúc. Đối với hầu hết chùa xây dựng mới trong các thành

phố lớn như TPHCM, diện tích đất thường rất hạn chế, xuất phát từ đặc điểm hình thành văn hóa Nam Bộ, qua sự giao thoa với văn hóa phương Tây và tính linh hoạt trong truyền thống trọng tình, để đáp ứng đầy đủ các công năng sử dụng, mặt bằng kiến trúc chùa đã phải vươn lên theo chiều cao thành các “chùa lầu”.

Chùa Việt Nam Quốc Tự cũng được xây dựng dạng lầu với công năng lần lượt từ trệt đi lên là giảng đường - văn phòng - phòng tăng đoàn - thượng điện, phía dưới đã xuất hiện thêm tầng hầm để xe sau khi tôn tạo.

Còn chùa Vĩnh Nghiêm tầng trệt được chia làm nhà thờ Tổ (bên trong có bàn thờ Bồ Đề Đạt Ma), giảng đường, văn phòng, thư viện (là một trong 3 thư viện của Thành hội Phật giáo TPHCM), phòng tăng, lớp học và phòng học (vì chùa là cơ sở của trường cơ bản Phật học),... Từ dưới sân có ba cầu thang rộng gồm 23 bậc dẫn lên tầng trên bao

gồm sân thượng, Phật điện và Tháp Quán Thế Âm.

Đặc điểm văn hóa biểu hiện qua mặt đứng, sau khi tích hợp văn hóa phương Tây, kiểu mặt đứng truyền thống của chùa Nam Bộ dần thay đổi và phải trải qua thời gian khá dài để chuyển biến cho đến ngày hôm nay, hình thức mặt đứng đã có nhiều thay đổi lớn. Các diện tường ở mặt đứng vươn cao, hoa văn trang trí cầu kỳ hơn thời kỳ trước đó bằng các vật liệu xây dựng hiện đại.

Chùa Vĩnh Nghiêm có mặt đứng là hai tầng mái vươn lên cao. Diện tường phía dưới là năm bộ cửa gỗ được chạm khắc tinh tế kết hợp ô kính có hoa văn bên trong. Diện tường phía trên cao gần các bức phù điêu và tên chùa bằng hán tự. Còn đối với diện tường hai bên thì phía dưới là tường đặc tạo cân bằng kết cấu cột, phía trên cao giữa hai tầng mái chính là các ô cửa lấy sáng cho không gian bên trong chánh điện.

Việt Nam Quốc Tự sau khi tôn tạo có hai tầng mái với diện tường vươn cao và đoạn tường giữa 2 tầng mái cũng có bố cục tương tự chùa Vĩnh Nghiêm là đặt bằng tên và cửa sổ lấy sáng từ trên cao. Sử dụng vật liệu xây dựng hiện đại, cùng với bản thiết kế cải tạo của KTS trong thời kỳ mới nhưng nhìn chung chùa vẫn giữ được nét truyền thống của chùa Việt, có nhiều nét tương đồng với chùa Vĩnh Nghiêm. Ngôi chùa này có năm bộ cửa ra vào chính trước chánh điện như chùa Vĩnh Nghiêm, sử dụng hệ cửa “thượng song hạ bản” của kiến trúc truyền thống Việt Nam.

Đặc điểm văn hóa thông qua không gian nội thất, từ giữa thế kỷ XX phong cách hiện đại hình thành, củng cố và phát triển cho đến ngày nay. Không gian nội thất được mở rộng và bề thế bởi kết cấu vượt nhịp lớn cộng với mái bê tông dãn ngói có độ dốc cao đã góp phần tạo nên một không gian có cảm giác “hướng thượng” nhiều hơn.

Phong cách hiện đại biểu hiện qua màu sắc, ánh sáng. Hiệu ứng ánh sáng của hàng loạt cửa đi cửa sổ thoáng rộng xung quanh cùng các bức tường sơn nước hay quét vôi trắng. Đầu đó sẽ có màu sắc làm điểm nhấn do KTS thiết kế lựa chọn nhưng vẫn giữ nét tương đối hài hòa.

Kiến trúc chùa biểu hiện qua đặc điểm bối cảnh không gian văn hóa lịch sử

Truyền thống văn hóa “trọng tình” là cơ sở cho việc kế thừa lịch sử. Có người cho rằng nó gồm ba yếu tố: (1) Văn hóa thuận dương, trọng âm, thuận lý trọng tình; (2) Tỷ lệ yếu tố trọng âm xuất hiện nhiều vượt trội hơn yếu tố dương; (3) Yếu tố nội hàm mang tính truyền thống - ổn định ít biến đổi.

Tính kế thừa lịch sử trong tổng thể kiến trúc chùa Nam Bộ chính là thực hiện việc gắn kết cá thể kiến trúc chùa vào tổng thể chung của cả khu vực xây dựng công trình, nhằm tạo ra sự hài hòa với bối cảnh chung trong cảm nhận của cộng đồng dân cư, đồng thời cũng cần sự đổi mới cách tân để phù hợp với thời đại. Tất cả nhằm mục đích đưa kiến trúc chùa hòa chung vào dòng chảy của thời gian và kiến trúc hiện đại, phù hợp với văn hóa truyền thống Việt Nam. Trong tổng thể mặt bằng của chùa hiện đại thường sẽ là trung tâm của các khu dân cư với mục đích tín ngưỡng tâm linh và hoàng pháp nên việc tịnh tu của tăng chúng sẽ có phần bị ảnh hưởng bởi không gian xã hội. Tinh thần của chùa xưa là luôn hòa mình cùng thiên nhiên, nương tựa vào cảnh vật tổng thể chung của khu vực nơi ngôi chùa hiện hữu là một cách dễ dàng đi vào lòng người. Chùa Việt Nam Quốc Tự tuy được xây dựng vào thời hiện đại nhưng vẫn giữ được tinh thần của lịch sử chùa Việt bằng việc giữ nguyên những hàng cây xanh to lớn và trồng thêm nhiều vườn cây cảnh xung quanh khuôn viên của chùa.

Tính kế thừa lịch sử trong cấu tạo và vật liệu kiến trúc biểu hiện qua “tán đá” làm móng cho kiến trúc chùa. Tùy thuộc vào quy mô mà tán đá thường được đặt trên đất nền đầm chặt, đây là hình thức phổ biến trong chùa Việt nói chung và vùng Nam Bộ nói riêng. Sau quá trình biến đổi theo thời gian thì hình thức này vẫn được sử dụng cho đến ngày nay với hình thức là “chân cột giả” bao bọc bên ngoài chân cột bê tông cốt thép.

Chính vì vậy tán đá kê cột này tuy là một bộ phận của kết cấu nền móng của kiến trúc nhưng nó vừa mang tính kế thừa lịch sử, vừa phản ánh nét văn hóa mang tính đặc thù của vùng văn hóa

	CHÙA VĨNH NGHIÊM	CHÙA VIỆT NAM QUỐC TỰ
		
	Xây dựng năm 1964	Xây dựng năm 1964
	- Tháp Quan Thế Âm có 7 tầng, cao 40m. - Tháp có hình vuông với mỗi cạnh đáy dài 6m. - Màu sắc trắng ngà, mái ngói nâu đỏ, cong vuốt. - Kết cấu BTCT đỡ mái ngói. - Xung quanh tháp có các hoa bông gió lấy sáng cùng các bức phù điêu trang trí. - Đỉnh tháp có Luân xa, Long xa và Quy châu.	- Tháp chùa Việt Nam Quốc Tự có 7 tầng, cao 30m. - Tháp có hình vuông. - Màu vàng, xanh dương, mái ngói màu nâu đỏ, mái cong nhẹ. - Kết cấu BTCT. - Xung quanh là các hoa gió lấy sáng vào bên trong cho tháp. - Đỉnh tháp có Luân xa.
THÁP 7 TẦNG	- Hai ngôi tháp này đều được công nhận là những ngôi bảo tháp của Việt Nam hiện nay, ngoài ý nghĩa về lịch sử và kiến trúc của thời kỳ hiện đại mà còn mang trên mình nhiều ý nghĩa cao cả của đạo Phật. - Ý Nghĩa của tháp Phật: + Là biểu tượng cho sự vun bồi. + Ý nghĩa của con số 7: Trong Kinh A Di Đà, pháp số 7 được nhắc đến nhiều lần với các hình ảnh mang nhiều ý nghĩa, như: ao thất bảo (7 thứ báu gồm vàng, bạc, lưu ly, pha lê, xà cừ, xích châu, mã não), 7 lớp lan can, 7 lớp lưới giăng, 7 lớp hàng cây. - Hiện nay tháp được đại đa số hiểu là biểu tượng cho vũ trụ quan của Phật giáo. - Vòm tháp biểu tượng cho vòm hư không, vòm trời, Thượng Thế. - Đế vuông biểu tượng cho cõi giữa trần gian, Trung Thế và phần hàm biểu tượng cho Hạ Thế. - Trục tung thẳng đứng và trục hoành nằm ngang biểu tượng cho các trục vũ trụ. - Trục đứng mang hình ảnh của con đường lên Niết Bàn. - Giao điểm của hai trục là tâm vũ trụ. Bốn mặt tháp và cửa tháp ứng với bốn phương trời biểu tượng cho tứ tượng. - Chòm tháp biểu tượng cho đỉnh vũ trụ. - Ta thấy rõ tháp chùa mang trọn ý nghĩa của Vũ Trụ Tạo Sinh.	

Bảng so sánh chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự (Tháp 7 tầng)

Nam Bộ. Trong cấu tạo và vật liệu mái, từ lâu đời người Việt Nam đã biết chọn loại vật liệu phù hợp, diện tích nhỏ có thể co giãn linh hoạt với thời tiết nắng nóng mưa nhiều của vùng Nam Bộ. Vật liệu được sử dụng phổ biến nhất thời đó là “ngói”, nó hoàn toàn phù hợp và nguyên liệu tạo nên ngói cũng có mặt ở mọi địa phương. Đến thời kỳ hiện đại thì ngói vẫn được sử dụng để lợp mái cho kiến trúc chùa, tùy vào kết cấu đỡ và độ cong mà sử dụng loại ngói phù hợp nhưng chung quy lại mái chùa trong tiềm thức của người Nam Bộ là những chiếc mái ngói nâu đỏ có thể

cong hay thẳng, góp phần tạo nên cảm giác thân thương gắn gũi với đại đa số quần chúng nhân dân.

Song nóc thẳng của mái chùa trong lịch sử hình thành thì hai đầu thường kết thúc bằng một hình tượng linh vật, có hình dáng thanh mảnh, cong, quay vào đầu hồi tạo cảm giác hướng nội phù hợp tính chất của văn hóa “trọng tình” truyền thống. Tâm của song nóc cũng chính là tâm nhà thường gắn trái châu hay lưỡng long châu nguyệt, ở các nóc chùa thì hình tượng hoa sen hoặc bánh xe luân hồi - một biểu tượng trong

thuyết luân hồi của nhà Phật. Qua khảo sát cho thấy chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự từ ngày hình thành và sau nhiều lần tôn tạo thì hiện hữu trên song nóc hôm nay chính là hình tượng bánh xe luân hồi - một chi tiết kế thừa lịch sử và triết lý của đạo Phật.

Ngoài ra còn rất nhiều biểu hiện khác về các đặc điểm văn hóa kiến trúc của hai ngôi chùa. Trong khuôn khổ đề tài này, học viên đưa ra các yếu tố đặc trưng nhất để có cái nhìn tổng quan về kiến trúc hai chùa.

SO SÁNH CHÙA VĨNH NGHIÊM VÀ CHÙA VIỆT NAM QUỐC TỰ

Đây là hai ngôi chùa lớn tại trung tâm TP.HCM, được hình thành trong cùng một khoảng thời gian và phong cách kiến trúc mang âm hưởng của miền Bắc mặc dù được xây dựng vào thời kỳ hiện đại tại Nam Bộ. Hai ngôi chùa đều thuộc Bắc Tông và được thiết kế bởi hai KTS tài năng lúc bấy giờ. Chùa Vĩnh Nghiêm do KTS Nguyễn Bá Lăng thiết kế, còn KTS Ngô Viết Thụ thiết kế chùa Việt Nam Quốc Tự.

Sẽ thật khập khiễng khi so sánh ngôi chùa này với ngôi chùa khác vì mỗi nơi có một hoàn cảnh và ý tưởng yêu cầu thiết kế riêng bởi sự trụ trì. Tuy vậy, hai ngôi chùa này vẫn có nhiều nét tương đồng với nhau về kiến trúc, văn hóa truyền thống, không gian văn hóa lịch sử,... Để có sự so sánh khách quan tác giả chọn ba thành phần chính sau trong tổ hợp khuôn viên của chùa: cổng tam quan, tháp và chánh điện.

KẾT LUẬN

Qua những phân tích về một số đặc trưng của kiến trúc chùa Nam Bộ trong dòng chảy chung của chùa Việt, cùng với những lần tham quan, khảo sát tại hai ngôi chùa Vĩnh Nghiêm và Việt Nam Quốc Tự, tác giả đã có trong mình những cảm xúc khác nhau. Sau khi tìm hiểu sâu nhận thấy hai trường hợp này có nhiều sự tương đồng nhau trong lịch sử, văn hóa, kiến trúc và ý nghĩa triết lý khi xây dựng nên ngôi chùa tuy nhiên cũng có những yếu tố khác nhau.

Xét thấy mọi sự so sánh đều có tính khập khiễng nên dưới góc độ là một KTS, đề tài chỉ dừng lại ở mức nêu ra những vấn đề trực quan trong cơ sở đã có ở nhiều công trình nghiên cứu trước về tổng thể chung của chùa Việt. Hy vọng qua bài báo này sẽ giúp quý bạn đọc có cái nhìn mới và hiểu hơn về các ý nghĩa, hình tượng, biểu tượng và lịch sử văn hóa của hai ngôi chùa tại trung tâm, đó là chùa Vĩnh Nghiêm và Việt Nam Quốc Tự./.

CHÁNH ĐIỆN	CHÙA VĨNH NGHIÊM	CHÙA VIỆT NAM QUỐC TỰ
		
	Xây dựng năm 1964	Xây dựng năm 2014
	- Chánh điện xây dựng theo phong cách kiến trúc cổ miền Bắc. - Quy mô 2 tầng. - Màu sắc trắng ngà, mái ngói nâu đỏ, cong vút. - Kết cấu BTCT, mái ngói. - Có 5 cửa chính ra vào trước mặt chánh điện. - Đỉnh tháp có bánh xe luân hồi và các linh vật ở các đầu hồi.	- Chánh điện xây dựng theo phong cách kiến trúc cổ miền Bắc. - Quy mô gồm 5 tầng. - Màu vàng, mái ngói màu đỏ, mái cong vút. - Kết cấu BTCT, mái ngói. - Có 5 cửa chính ra vào trước mặt chánh điện. - Đỉnh tháp có bánh xe luân hồi và các linh vật ở các đầu hồi.
	- Theo các phân tích đặc điểm văn hóa kiến trúc như ở phần trước, chánh điện của hai ngôi chùa có nhiều nét tương đồng và cũng có nhiều nét khác nhau. - Về mặt bằng chùa lầu trong đô thị thì Vĩnh Nghiêm và Việt Nam Quốc Tự đều sử dụng dạng này nhằm đáp ứng đầy đủ các chức năng đa dạng của kiến trúc đương đại. Một ví dụ điển hình là tại chùa Việt Nam Quốc Tự được giáo hội đề xuất làm bệnh viện dã chiến trong mùa dịch Covid-19. - Mái chùa được xây dựng bằng mái bê tông cốt thép dán ngói, cong vút, trên song nóc có gắn biểu tượng Phật giáo và linh vật ở đầu hồi. - Sử dụng chung nguyên lý lấy sáng và thông gió từ trên cao, vừa tạo không gian nội thất tràn ngập ánh sáng vừa tạo cảm giác hướng thượng. - Về hình khối chung trong tổng thể, ta có thể nhận thấy được tỷ lệ khối của chùa Vĩnh Nghiêm có sự hài hòa hơn, có thể nói là hòa mình vào bối cảnh chung của đô thị. Còn đối với Việt Nam Quốc Tự, sau khi xây dựng cải tạo lại toàn bộ khuôn viên chùa, ngôi chùa nổi bật lên khỏi khu vực xung quanh, một phần vì mới xây dựng, một phần vì sự đồ sộ về quy mô và thêm màu sắc sắc sỡ. - Không gian nội thất bên trong Việt Nam Quốc Tự được làm mới trong thời kỳ đương đại ngày nay nên không gian bề thế, trang trí lộng lẫy và màu sắc lung linh bởi những ánh đèn được rải khắp trần của chánh điện. Chùa Vĩnh Nghiêm thì lại khác, vẫn là sự tĩnh lặng của một ngôi chùa có gần 60 năm tuổi. Sự mộc mạc của vật liệu thời bấy giờ, cùng với cách trang trí cũng mang âm hưởng miền Bắc cổ và có một chút Sài Gòn xưa trong chánh điện. Tất cả những điều đó tạo nên cảm giác gần gũi, thanh tịnh và sự tôn nghiêm khi bước vào nội điện của chùa Vĩnh Nghiêm.	

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1.Trần Lâm Biền. (1996). Chùa Việt. NXB Đại Học Quốc Gia Hà Nội
- 2.Phạm Anh Dũng. (2013). Kiến trúc đình chùa Nam Bộ. NXB Xây Dựng
- 3.Trần Văn Giàu. (1987). Địa chí văn hóa Thành Phố Hồ Chí Minh – lịch sử. NXB TP. HCM
- 4.Nguyễn Bá Lăng. (1972). Kiến trúc Phật Giáo Việt Nam. NXB Viện Đại Học Vạn Hạnh, Sài Gòn
- 5.Chùa Vĩnh Nghiêm. [thegioidisan.vn]
- 6.Việt Nam Quốc Tự (Tp Hồ Chí Minh). [gi-acngo.vn]
- 7.Việt Nam Quốc Tự - Công trình quan trọng của Phật Giáo Việt Nam. [Design.vn]

Bảng so sánh chùa Vĩnh Nghiêm và chùa Việt Nam Quốc Tự (Chánh điện)